

Людмила АКІМОВА

к.е.н., доцент,

Заслужений працівник освіти України,

доцент кафедри фінансів та

економіки природокористування

Національний університет водного господарства та природокористування

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Світовий досвід свідчить, що децентралізація призводить до соціально-економічного розвитку регіонів, підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, зростання життєвого рівня населення. В Україні на сьогодні продовжує реформуватися і удосконалюватися система управління, зокрема, на регіональному рівні з метою забезпечення економічної безпеки, незалежності від впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, гарантування безпечного режиму роботи об'єктів управління для створення умов стійкого економічного зростання і повноцінного життя населення. Відповідно до положень статті 132 Конституції України [1], територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій. У статті 133 Конституції стверджується, що систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села.

Термін «регіон» вживається у ст. 132 Конституції України. З її змісту постає, що регіонам як суб'єктам, притаманні свої особливості соціально-економічного розвитку, історичні, економічні, екологічні, географічні і демографічні особливості, етнічні і культурні традиції. У Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» (ст.1) під поняття «регіон» підпадають територія Автономної Республіки Крим, 243 області, міста Київ та Севастополь. Потрібно підкреслити, що, згідно з положенням Закону України «Про основи національної безпеки України» (ст.3), безпека регіонів, адміністративно-територіальної одиниці (АТО) і територіальних громад не є об'єктом національної безпеки в Україні, а територіальні інтереси не входять до системи національних інтересів. Однак, у тексті застосовано поняття «суспільство», яке не є суб'єктом права і ніяким чином не визначено у нормативно-правових актах. До суб'єктів забезпечення національної безпеки не віднесені також інші (крім держави і громадян) суб'єкти господарювання та учасники відносин у сфері господарювання, інтереси яких не входять до системи національних інтересів (згідно з ст.1) [5]. Хоча зростання ділової активності саме всіх без

винятку суб'єктів господарювання та розвиток підприємництва є основою підвищення ефективності суспільного виробництва.

Водночас, громадян, об'єднання громадян, органи місцевого самоврядування (ОМС) визнано суб'єктами забезпечення національної безпеки України (ст.4). Відповідно до положень ст. 5, головним принципом забезпечення національної безпеки є пріоритет прав і свобод людини і громадянина, посягання на права і свободи громадян визнано загрозою у сфері державної безпеки (ст.7). А відповідно до положень ст.9 «Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки» місцеві державні адміністрації та ОМС забезпечують вирішення питань у сфері національної безпеки, віднесені законодавством до їх компетенції.

Однак, у ст.10 про основні функції суб'єктів забезпечення національної безпеки України ніяким чином не визначені функції ОМС щодо забезпечення економічної безпеки регіону чи АТО. На противагу цьому, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2] чітко встановлено повноваження, принципи і функції ОМС, та їх роль у забезпеченні інтересів територіальної громади.

Як показує аналіз правового поля України, у базовому законі закладено протиставлення інтересів держави (загальнонаціонального та галузевого рівнів) та інтересам адміністративно-територіальних утворень і територіальних громад, інших суб'єктів господарських відносин, які безпосередньо забезпечують умови життєзабезпечення людини. Більше того, положенням ст.7 Закону [2] переважання особистих, корпоративних та регіональних інтересів над загальнонаціональними визнано загрозою національній безпеці у сфері економіки.

Належне забезпечення економічної безпеки на державному рівні визначається рівнем розвитку регіональних систем і дотриманням безпеки адміністративно-територіальних складових. Механізм трансфертного фінансування є одним із найбільш використовуваних засобів, який застосовується із метою подолання регіональних диспропорцій, підтримки ресурсного забезпечення та стимулювання розвитку регіонів України. У сучасних умовах розвитку економічної системи спостерігаються негативні масштабні наслідки централізованості місцевих бюджетів, їх залежність від міжбюджетних трансфертів, механізм надання котрих є недостатньо врегульованим. У зв'язку із цим українським необхідним вважається перехід до децентралізованого формування бюджетної системи, який є більш пріоритетним та ефективним механізмом у напрямі зміцнення економічної безпеки регіонів та їх належного фінансового забезпечення [3].

Так, на початку XXI століття Україна є державою, яка динамічно розвивається і прагне активніше включитися у світові суспільно-економічні процеси, інтегруватися в європейське співтовариство, про що так зазначено у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року [4]. Однак, маючи значний економічний та інтелектуальний потенціал, Україна в цілому, як і її регіони зокрема, за інтегрованою оцінкою ефективності економіки, рівнем життя та екологічної безпеки, а також конкурентоспроможності

суб'єктів господарювання поки що значно поступається країнам Західної і Центральної Європи. Нерівномірність регіонального розвитку і рівня життя населення створює передумови для соціальної напруги в суспільстві, загрожує територіальній цілісності країни, стримує динаміку соціально-економічних показників, уповільнює ринкові перетворення та знижує їх ефективність. У зв'язку з цим державна регіональна політика повинна бути спрямована на створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку та усунення значних міжрегіональних диспропорцій. Тому зростає актуальність наукових досліджень у галузі економічної безпеки регіонів, регіональної економіки та розвитку місцевого самоврядування з метою вирішення проблеми забезпечення соціально-економічної безпеки на регіональному рівні. Економічну безпеку регіонів доцільно розглядати як складову системи національної безпеки України.

Зокрема, ефективний стан та розвиток регіонів України залежать від наявності фінансового забезпечення, матеріально-технічної бази, освітньо-інтелектуального потенціалу регіону, зосередження інвестиційних ресурсів, інноваційної складової розвитку. Крім того, на ефективність економічного розвитку територій впливають об'єктивні фактори, такі як наявність природних ресурсів, економічний потенціал, обумовлений історично різними темпами розвитку областей. Саме вищезазначені чинники спричиняють суттєві дисбаланси економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Роль органів державної влади та місцевого самоврядування у розв'язанні проблем щодо зміцнення економічної безпеки регіонів набувають особливого значення у напрямі вирівнювання дисбалансів їх розвитку.

Отже, перехід до децентралізованого державного управління переважною більшістю науковців і політичних реформаторів пояснюється загальною зміною парадигми мислення та зміною поглядів на економічну сутність регіональної політики. У цьому контексті децентралізацію необхідно розуміти не лише, як механічний перерозподіл владних повноважень «зверху-вниз», але й як ефективний механізм та підґрунтя зміцнення регіональної безпеки України. У класичному розумінні децентралізація надасть більше повноважень органам місцевого самоврядування для найповнішої реалізації регіональних інтересів та заохочення до виконання місцевих програм соціально-економічного розвитку. Цілком зрозуміло, що для країн пострадянського простору децентралізація влади поліпшить управління місцевими фінансами та буде природним та необхідним кроком для реалізації основних засад функціонування економічної системи на ринкових засадах. Досить слушною у цьому сенсі є позиція вченого-економіста В. Андрющенка, який зазначає, що децентралізація є більш ефективною моделлю демократизації суспільних організацій та створення умов для самоорганізації в державі і полягає в тому, що здійснення частини основних функцій управління на місцях входить у компетенцію об'єднань громадян, котрі мешкають на певній території, а також органів і посадових осіб, які не призначаються «зверху», а обираються населенням у межах територіальних громад [6].

У той же час реформування української економіки на засадах фіскальної децентралізації створює дилему між справедливістю розвитку територій та стимулюючо-мотиваційним механізмом фіскальної автономії. Отже, на користь другого можемо навести справедливу модель федеративної системи США, яка характеризується максимальною відповідальністю та автономією штатів із мінімальним втручанням органів центральної влади у сферу бюджетного вирівнювання. Висновки. Децентралізація не має абсолютного характеру, і самі по собі ринкові механізми забезпечення економічної безпеки на регіональному рівнях без належного втручання центральних органів державної влади не в змозі запобігти територіальним відмінностям, особливо стимулювати розвиток депресивних регіонів, реалізація інвестиційних проектів у яких у першу чергу залежить від державної фінансової підтримки. Але, незважаючи на вищезазначене, проблема зміцнення економічної безпеки регіонів України у напрямі вдосконалення взаємодії органів державного та місцевого самоврядування залишається на сьогодні вкрай актуальною, а процес децентралізації як продуктивна форма реформування української економіки, є необхідним процесом у напрямі посилення ринкових механізмів функціонування економічної системи.

Таким чином, державна політика у напрямі забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні повинна враховувати: – умови для регіонального економічного зростання щодо підвищення конкурентоспроможності продукції, збереження політичної та соціально-економічної стабільності адміністративно-територіальних одиниць та їх належного ресурсного забезпечення; – підтримку економічного розвитку регіонів-лідерів, у яких потужний науково-технічний потенціал, простежується перспектива розвитку виробництва на інноваційних засадах з метою виведення їх у так звані «точки зростання» країни в цілому; – запровадження фіскальної децентралізації з поєднанням принципу надання базових дотацій із метою фінансування відсталих та кризових регіонів.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради (№ 254к/96-ВР).
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. (№ 280/97-ВР).
3. Тимошенко О.В. Фінансова децентралізація як напрям посилення економічної безпеки регіонів / О. В. Тимошенко // Економіка і регіон № 1 (56) – 2016 – ПолтНТУ. С. 83-89.
4. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» (2004-2015 роки) / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату, 2004. – 416 с.
5. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2005. - 432 с

6. Андрющенко В. Організоване суспільство / В. Андрющенко.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: www/nbu.gov.ua/books/2006/06vaos/07/htm.